

*КОСТРЮКОВ Сергій Володимирвич
доктор філософських наук,
професор кафедри цивільного
та господарського права
Державний вищий навчальний заклад “Національний гірничий
університет”*

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ – НЕОБХІДНІСТЬ ЧАСУ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Енергозбереження та енергоефективність на сьогодні є пріоритетними напрямками енергетичної політики дедалі більшої кількості країн. Це зумовлено як вичерпністю паливно-енергетичних ресурсів (далі у тексті - ПЕР), так і посиленням техногенного впливу на навколишнє середовище, невідповідністю власних запасів ресурсів та потребою в них. Україна у забезпеченні енергоресурсами покладається на їх імпорт. У її енергетичному балансі переважає природний газ, вугілля та атомна енергія, при цьому природний газ та уран Україна здебільшого імпортує з Росії або транзитом через цю країну, що робить її енергетично залежною [1, с.40].

За даними ВР StatisticalReviewofWorldEnergy в 2010 р. частка відновлюваних джерел енергії в Україні становили менше 0,05 %. За обсягами споживання енергії Україна в 2010 р. наздогнала Австралію, але при цьому ВВП цих країн суттєво різняться і не на користь України, що свідчить про неефективне використання ПЕР.

Прогнозований потенціал енергозбереження за рахунок ефективного використання ПЕР, відповідно до розрахунків і висновків Енергетичної стратегії країни до 2030 року та на подальшу перспективу, складає 51,3 % [2, с. 21]. Отже, проблеми енергозбереження для України вимагають нагального вирішення та скоординованих дій на всіх рівнях, адже реалізація зазначеного потенціалу може суттєво зменшити обсяги споживання ПЕР, що дозволить послабити зовнішню енергозалежність країни.

Проблеми зниження енергомісткості економіки, як необхідна передумова посилення конкурентної позиції та посилення енергетичної безпеки країни

розглядалися в роботах Сніжко С.В., Діак І.В. Місце енергозбереження у забезпеченні енергетичної безпеки країни, оцінювання потенціалу енергозбереження в Україні, а також найбільш дійові механізми реалізації енергозберігаючих заходів обговорювались такими українськими науковцями, як Андрійчук В., Шидловський А.К., Сухонос М.К. Роль енергозбереження в окремих галузях народного господарства також висвітлювалась Кравцовою Л.В., Корчесним М, Гришко В.В. та ін.

Незважаючи на наявність значної кількості досліджень, енергозбереження на сьогодні є помітно слабкою ланкою державного регулювання в Україні. Отже, існує необхідність у більш реалістичних підходах вітчизняної політики в енергозбереженні, що враховує зміни політичної та економічної кон'юнктури, котрі відбуваються в нашій країні протягом останніх років.

Надмірне споживання ПЕР не збільшує їх корисність для споживача, проте вони шкідливо впливають на навколишнє середовище і безповоротно втрачаються. На кожній із стадій виробництва, перетворення, передавання та споживання енергії мають місце її безповоротні втрати. Рішення питань їхнього зменшення та підвищення ефективності використання енергії на кожній з цих стадій являє собою сутність енергозбереження [4, с. 55].

Преамбула Закону України “Про енергозбереження” від 1 липня 1994 р. визначає поняття енергозбереження як діяльність (організаційну, наукову, практичну, інформаційну), яка спрямована на раціональне використання та економне витрачання первинної та перетвореної енергії і природних енергетичних ресурсів в національному господарстві і яка реалізується з використанням технічних, економічних та правових методів [3].

Аналіз наукової, технічної літератури свідчить про те, що однозначного визначення поняття енергозбереження немає. Відсутнє воно і в існуючих тлумачних словниках української мови та енциклопедіях.

Пов'язаним із поняттям енергозбереження є енергоефективність. Під енергоефективністю національної економіки розуміють якісний стан економіки, що забезпечує раціональність та ефективність використання ПЕР відповідно до

існуючого рівня економічного та культурного розвитку суспільства, розвитку техніки та технології, панівного типу світогляду суспільства та пріоритетів розвитку країни.

Відмінність понять енергоефективності та енергозбереження полягає у тому, що поняття енергоефективність відображає якісну характеристику національної економіки, а поняття енергозбереження — результативність дій зі зниження кількісних параметрів взаємодії (енергоспоживання) елементів системного представлення національної економіки. Політика енергозбереження направлена передусім на виконання кількісного завдання економії ПЕР. Політика енергоефективності ставить за мету досягнення якісного стану економіки, що відображається у енергоефективності, і на початкових етапах потребує реалізації потенціалу енергозбереження [5, с. 18].

Впровадження енергозбереження, його активізація здійснюється з зменшення залежності від імпорту енергоресурсів та сприяє подоланню кризових явищ в економіці та підвищенню економічного потенціалу України.

Вирішення проблеми енергозбереження вимагає розробки і реалізації сукупності заходів за різними напрямками, об'єднаних в межах енергозберігаючої політики. Енергозберігаюча політика – це адміністративно-правове і фінансово-економічне регулювання процесів видобування, переробки, транспортування, зберігання, виробництва, розподілу та використання ПЕР з метою їх раціонального використання та економного витрачання [3, преамбула].

Таким чином, енергозберігаюча політика, спрямована на збереження енергетичних ресурсів шляхом підвищення ефективності їх використання на окремих підприємствах та в економіці в цілому, являє собою складну комбінацію внутрішньо- та зовнішньо орієнтованих заходів. Вибір цих заходів залежить від особливостей країни у конкретний момент її соціально-економічного і політичного розвитку.

Енергозберігаюча політика є базовою складовою національної політики поряд з іншими видами політики. Вона повинна базуватися на задоволенні

інтересів всіх суб'єктів суспільного виробництва всіх рівнів шляхом пошуку методів оптимального використання енергоносіїв. Основними напрямками енергозберігаючої політики є такі:

- аналіз потреб окремих підприємств та економічної системи в цілому в енергоносіях;
- створення інформаційної бази енергозберігаючих технологій і устаткування;
- проведення маркетингу в області енерго- і ресурсозберігання;
- розробка бізнес-планів для впровадження енергозберігаючих заходів;
- проведення енергоаудитів і експертиз;
- вивчення потенціалу місцевих традиційних, нетрадиційних і альтернативних джерел;
- вивчення альтернативних джерел енергії та можливостей їх використання;
- розробка механізмів залучення інвестиційних засобів і їх повернення за рахунок економії енергоресурсів [6, с. 37].

Енергозберігаюча політика нерозривно пов'язана з інноваційними процесами - високі вимоги до технологій енергозбереження стимулюють оновлення технологій і устаткування, використання інноваційних підходів до структури використання традиційних, альтернативних і поновлюваних джерел енергії в процесах виробництва. У той же час, інноваційна політика підприємств суттєво впливає на показники ефективності використання ними енергоресурсів.

На сучасному етапі розвитку України однією з основних перешкод у реалізації політики енергоефективності є відсутність, з одного боку, достатнього обсягу фінансових ресурсів, а з іншого, – мотивації для впровадження енергоефективних інноваційних технологій тому, що політичні, правові, економічні умови України дозволяють здійснювати виробництво на старій, енерговитратній технологічній основі. В той же час, слід зазначити, що без переходу до світових стандартів енергоефективності Україна не зможе

забезпечити сталі темпи економічного розвитку, належний рівень захисту навколишнього середовища, підвищити рівень конкурентоспроможності держави. У цих умовах формування науково-обґрунтованої державної політики підвищення енергоефективності потребує зміни принципів, форм і методів всієї системи державного управління, в першу чергу, щодо посилення мотивації та розширення доступу економічних агентів до фінансових ресурсів. На перший план висувуються проблеми, які пов'язані з відбором та механізмами фінансування проектів підвищення енергоефективності в рамках реформи вітчизняної енергосистеми [6, с.38].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. № 145-р було схвалено Енергетичну стратегію України на період до 2030 року. Серед основних цілей діяльності Уряду, викладених в цій програмі – наближення енергоємності ВВП України до рівня розвинутих країн Європейського Союзу шляхом зниження рівня енергоємності ВВП у 2015 р. на 20% порівняно з 2008 роком. До 2030 р. за прогнозами ВВП збільшиться майже в 3 рази, а споживання первинних енергоресурсів – на 51%, очікуване зменшення енергоємності ВВП становитиме 42% [7].

Випередження темпів економічного зростання порівняно з темпами споживання первинних енергоресурсів в Україні має забезпечуватися шляхом:

- технічного (технологічного) енергозбереження, що передбачає модернізацію або заміну енергоємних наявних технологій, підвищення енергоефективності промисловості і соціально-комунального сектора економіки та зменшення втрат енергоресурсів;
- структурного енергозбереження, що передбачає докорінні структурні зміни у напрямі створення низько енергоємної та низько ресурсної економіки шляхом впровадження новітніх технологій.

За цих умов поточними завданнями політики енергозбереження в Україні доцільно визначити такі [8, с. 81]:

- формування у громадян розуміння необхідності підтримання оптимального рівня енергоефективності у всіх сферах економіки,

особливо за сучасних геополітичних умов, з метою недопущення загроз суспільству та зниження стандартів життя окремих соціальних одиниць: індивідуумів, сім'ї, соціальної групи, держави загалом;

- підвищення рівня енергоефективності економіки країни шляхом оптимізації системи енергоспоживання, широкомасштабного використання мало- та безвідходних технологій, які забезпечують ресурсозбереження та досягнення природоохоронних цілей;
- досягнення соціально значущих цілей усіх гілок влади, органів управління галузями та секторами економіки, в першу чергу, поступове скорочення залежності від імпортованих енергоресурсів через послідовну та поетапну реалізацію політики енергозбереження;
- створення економічних умов для ефективного використання ПЕР, забезпечення енергоефективності в галузях та енергоємних виробництвах, структурної перебудови економіки – розвиток наукоємних галузей, випуск високотехнологічної продукції;
- формування у населення мотивації до оптимального використання енергетичних ресурсів, стимулювання та активізації науково-технічних та інвестиційних зусиль для створення та використання ресурсоекономної та, водночас, надійної техніки та технологій;
- прогнозування енергоекономічних процесів у державі, їх конструктивних і деструктивних аспектів, а також розвитку секторів економіки завдяки оптимізації енерговикористання і впровадження наукових розробок та інновацій.

Таким чином, завданням поточного етапу розвитку України є сприйняття світового досвіду реалізації проектів підвищення енергоефективності підприємств і формування практичних схем їх фінансування, зокрема на основі співробітництва з міжнародними інституціями. Успішне здійснення політики енергозбереження шляхом реалізації проектів підвищення енергоефективності матиме низку позитивних наслідків для економіки України. По-перше, підвищення енергоефективності дозволить скоротити витрати на паливо,

підсилюючи таким чином конкурентоспроможність підприємств. По-друге, зниження попиту на енергоносії дозволить країні зменшити її залежність від імпорту паливних ресурсів. По-третє, заходи по підвищенню енергоефективності стимулюють інноваційний процес, створення нових послуг і робочих місць, що особливо важливо для України.

Список використаної літератури:

1. Мица Н.В. Сутність та проблеми енергозбереження в Україні. //Сталий розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. –Хмельницький, 2011 р. № 4.
2. Переосмислення ступеня відповідальності перед майбутнім: Національна доповідь з питань реалізації державної політики у сфері енергоефективності за 2009 рік /М. Пашкевич, В. Григоровський, В. Гавриленко, В. Гальперін, Д. Гулевець [та ін.]. – К., НАЕР-НАУ, 2010.-254 с.
3. Закон України «Про енергозбереження» //Відомості Верховної Ради України, 1994, N 30 (26.07.94), ст. 283.
4. М.М. Полтавець. Енергетична стратегія як основний фактор енергозбереження на підприємстві. //Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. - Випуск 15. -2009 р.
5. Мітрахович М.М., Герасимчук І.С. Методика аналізу енергоефективності паливно-енергетичного комплексу України //Наукоємні технології. Науковий журнал, -Київ, 2009 р. № 1.
6. Г. В. Рижкова. Політика енергозбереження: напрями та джерела фінансування //Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал. –Хмельницький, 2011. № 2.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.03.2006, № 145-р. Енергетична стратегія України на період до 2030 року.
8. Галюк І.Б. Політика енергоефективності як основа соціально-економічного розвитку держави /І.Б. Галюк //Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 80–83.